

ANALIZA PRESUDE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U PREDMETU ŠIMUNIĆ PROTIV HRVATSKE (broj zahtjeva 20373/17)

ANALIZA POKLIČA "ZA DOM SPREMNI" –

Autorica: Tea Dabić

Izdavač: Kuća ljudskih prava Zagreb Za izdavača: Ivan Novosel

Zagreb, prosinac 2021.

Kuća ljudskih prava je Centar znanja u području zaštite i promicanja ljudskih prava u okviru Razvojne suradnje s Nacionalnom zakladom za razvoj civilnog društva.

Izdavanje ove publikacije omogućeno je financijskom podrškom. Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Kuće ljudskih prava Zagreb i nužno ne izražava stajalište Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva.

**ANALIZA PRESUDE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U
PREDMETU
ŠIMUNIĆ PROTIV HRVATSKE
(broj zahtjeva 20373/17)**

- ANALIZA POKLIČA “ZA DOM SPREMNI” -

Sloboda izražavanja i govor mržnje

Pravo na slobodu izražavanja jedno je od temeljnih ljudskih prava kojim se štiti i promiče postojanje demokratskog i pluralističkog društva. Bez širokog jamstva prava na slobodu izražavanja (koju štite neovisni i nepristrani sudovi) nema ni demokracije budući da korištenje slobode davanja informacija i ideja omogućava slobodnu kritiku vlade, što je glavni pokazatelj slobodnog i demokratskog društva. To pravo priznato je kroz sve ključne međunarodne i nacionalne dokumente za zaštitu ljudskih prava, od Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (članak 19.), Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (članak 10.), Povelje Europske unije o temeljnim pravima (članak 11.), Ustava Republike Hrvatske (članak 38.) i drugih.

Prema čl. 10. EKLJP-a *svatko ima pravo na slobodu izražavanja, pravo koje uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice*. Pritom treba imati na umu da se to pravo ne odnosi samo "...na 'informacije' ili 'ideje' koje primamo s naklonošću ili smatramo neškodljivim ili nevažnim, već i na one koje su uvredljive, šokantne ili uznemiravajuće za državu ili bilo koji dio pučanstva. To su zahtjevi što pluralizma, snošljivosti i širokogrudnosti bez kojih nema demokratskog društva", kako je to utvrđeno u bogatoj praksi ESLJP¹.

Dok članak 10. stavak 1. EKLJP definira zaštićene slobode, drugi stavak propisuje okolnosti u kojima se država može legitimno miješati u slobodu izražavanja pod određenim uvjetima u slučajevima tzv. dopuštenih ograničenja, kada je to u *“demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti”*.

Dakle, pravo na slobodu izražavanja nije apsolutno pravo usprkos iznimnoj važnosti tog prava u demokratskom društvu. Jedno od načelno dopuštenih ograničenja prava na slobodu izražavanja

¹ Europski sud za ljudska prava, predmet [Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), broj zahtjeva 5493/72, 7 prosinca 1976.

predstavlja sankcioniranje tzv. govora mržnje, što je ESLJP u nizu predmeta ocjenjivao². Drugim riječima, govor mržnje nije zaštićen slobodom izražavanja.

Iako ne postoji jedinstvena definicija govora mržnje, pod tim pojmom podrazumijeva se govor kojim se poziva na nasilje i mržnju prema pojedincu ili određenim društvenim skupinama radi njihovih karakteristika poput rase, etničkog podrijetla, spolne orijentacije, vjere itd., koji kao takav nije spojiv sa slobodom govora upravo zato što krši tuđa prava i potpuno je nespojiv s ravnopravnošću, jednakošću i ne diskriminacijom kao načelima u demokratskom društvu³.

Jedna od najvažnijih definicija govora mržnje sadržana je u *Preporuci Ministarskog odbora Vijeća Europe No.R (97) 20* od 30.10.1997., prema kojoj taj pojam podrazumijeva “sve oblike izražavanja kojima se šire, raspiruju, potiču ili opravdavaju rasna mržnja, ksenofobija, antisemitizam ili drugi oblici mržnje temeljeni na netoleranciji, uključujući tu i netoleranciju izraženu u obliku agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, te diskriminacija i neprijateljstvo prema manjinama, migrantima i osobama imigrantskog porijekla”.

Sve definicije govora mržnje karakteriziraju dvije značajke: sadržaj i društvene skupine protiv kojih je taj govor usmjeren. Govor mržnje predstavlja izražavanje mrzilačkih i/ili uvredljivih sadržaja, kojima se izražava, zagovara ili potiče mržnja, diskriminacija ili nasilje, ili koji izruguju, omalovažavaju, ponižavaju, dehumaniziraju ili obezvređuju. Dakle to je rasistički i diskriminatorski govor koji ne uživa zaštitu koju pravo na slobodu izražavanja osigurava drugim sadržajima javne komunikacije.

Upravo zbog navedenog, sloboda izražavanja može se sukobiti s drugim pravima zaštićenim Konvencijom, poput prava na pravično suđenje, poštivanje privatnog života, ugleda i časti drugih, savjesti i vjere. Kad se dogodi takav sukob, Sud uspostavlja ravnotežu kako bi utvrdio prednost jednog prava nad drugim. Ravnoteža sukobljenih interesa, od kojih je jedna sloboda izražavanja, uzima u obzir važnost posljednjeg. Stoga, ESLJP kada ocjenjuje uplitanje u slobodu izražavanja, koristi trodijelni test na način da analizira je li miješanje bilo “propisano zakonom”, da li je miješanje imalo “legitiman cilj” te na kraju je li miješanje bilo “neophodno u demokratskom društvu” odnosno je li postignuta poštena ravnoteža između potrebe da se zaštiti neki legitimni interes i zaštite slobode izražavanja. Više o kriterijima koje sud procijenjuje u svakom pojedinom slučaju vidjet u poglavlju analize presude Šimunić v. Hrvatske; Trodijelni test.

Poklič “Za dom spremni”

² M. Munivrana Vajda, A. Šurina Marton: Gdje prestaju granice slobode izražavanja, a počinje govor mržnje?... Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str. 437., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/261534>

³ Kuća ljudskih prava Zagreb, Tina Daković, Sloboda izražavanja i govor mržnje u digitalnom okruženju, dostupno na: <https://www.kucaljudskihprava.hr/2019/12/20/sloboda-izrazavanja-i-govor-mrznje-u-digitalnom-okruzenju/>

Pozdrav Za dom spremni (ZDS) u javnosti se redovito javlja kao tema polemike oko kojeg i dalje nema jasnog političkog stava usprkos sada već brojnim odlukama domaćih sudova, uključujući i Ustavnog suda i Europskog suda za ljudska prava. Naime, u javnosti su i dalje izražena dva oprečna stava o pokliču "ZDS", s jedne strane da je riječ o hrvatskoj budnici i pozdravu kojeg su koristili branitelji u Domovinskom ratu, a s druge strane da je riječ o službenom pozdravu kvislinške Nezavisne Države Hrvatske. Ono što je nesporno je da je povijest tog pozdrava povezana s razdobljem od 1941. do 1945. godine odnosno s ustaškim režimom, u kojoj je pozdrav ZDS bio u službenoj upotrebi⁴.

Taj pozdrav simbolizira zločinačku naci-fašističku ideologiju temeljenu na mržnji i teroru prema Srbima, Židovima, Romima i drugim skupinama nespojivih s rasističkom ideologijom NDH. Tim su pozdravom bili obilježeni dokumenti tog režima, uključujući one koji su naređivali progone, izvlaštenja, zatvaranja i smaknuća osoba "pogrešnih" nacionalnosti⁵. Utoliko, prizivanje tog pozdrava danas označava samo veličanje ustaštva te pozivanje i poticanje na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju ili bilo koji oblik nesnošljivosti. Usprkos tome, promicanje ustaške ideologije i korištenje ustaških simbola posebno je vidljivo na koncertima pojedinih glazbenika, športskim natjecanjima, komemoracijama hrvatskih žrtava Domovinskog rata te društvenim mrežama. Promicanje ustaštva i isticanje njegovih simbola, prema Ustavu Republike Hrvatske i stanovištu Ustavnog suda, protivno je Ustavu posebice članci 3. i 14. Ustava (jednakost građana bez obzira na rasu, boju kože, spol, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, naobrazbu, društveni položaj ili drugu osobinu) te članak 39., koji brani svako pozivanje ili poticanje na rat ili uporabu nasilja, na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju ili bilo koji oblik nesnošljivosti⁶. Prema *Josipoviću*, sva ta Ustavom zabranjena ponašanja u temeljima su ustaške ideologije i prakse ustaštva i zato ustaštvo čine nespojivim s Ustavom Republike Hrvatske⁷.

S obzirom da je od 2010. godine doneseno više desetaka presuda u kojima se problematizirao poklič "Za dom spremni", sudska praksa ukazuje na različito postupanje sudova u vrlo sličnim situacijama na način da se u nekim sudskim odlukama sankcionirao poklič "Za dom spremni", dok u drugima nije⁸. Međutim, Ustavni sud je u nekoliko svojih odluka izrazio jasno stajalište da

⁴ Kuća ljudskih prava Zagreb, Govor mržnje i neprihvatljiv govor - priručnik za političare, rujan 2016, str. 24., dostupno na:

https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2017/05/govor_mrznje_vodic_final.pdf

⁵ Kuća ljudskih prava Zagreb, Govor mržnje i neprihvatljiv govor - priručnik za političare, rujan 2016, str. 24., dostupno na:

https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2017/05/govor_mrznje_vodic_final.pdf

⁶ I. Josipović: Prekršajna odgovornost za promicanje ideologija suprotnih Ustavu Republike Hrvatske Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 637-680., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/368119>

⁷ I. Josipović: Prekršajna odgovornost za promicanje ideologija suprotnih Ustavu Republike Hrvatske Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 640., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/368119>

⁸ Direktno.hr, TENA ŠIMONOVIĆ EINWALTER: Pozdrav 'Za dom spremni' potrebno je detaljnije pravno urediti; imamo neujednačenu sudsku praksu što zbunjuje građane, 10. travnja 2021. godine, dostupno na: <https://direktno.hr/direkt/tena-simonovic-einwalter-pozdrav-za-dom-spremni-potrebno-je-detaljnije-pravno-urediti-imamo-neujednacenu-sudsku-praksu-sto-zbunjuje-gradane-229095/>

je riječ o ustaškom pozdravu te da taj pozdrav nije u skladu s Ustavom Republike Hrvatske⁹. Ustavni sud je tako prihvaćao stanovišta prvostupanjskih prekršajnih sudova i Visokog prekršajnog suda kako je riječ o neprihvatljivom uzviknu vezanom za ustaški režim u kojem su počinjeni teški zločini te se njegovim izvikivanjem posljedično uznemirava javnost. No, ustaljenu praksu prekršajnih sudova o kvalifikaciji korištenja pokliča „Za dom, spremni!“ promijenjena je pravnim shvaćanjem prihvaćenim na sjednici svih sudaca Visokog prekršajnog suda, koja je izazvala oprečne reakcije opće i stručne javnosti¹⁰.

Josipović navodi kako je političku podlogu za promjenu stanovišta Visokog prekršajnog suda dala Vlada Republike Hrvatske, odnosno njezino Vijeće za suočavanje s posljedicama vladavine nedemokratskih režima. Tako je Vijeće donijelo dokument pod nazivom „Dokument dijaloga: Temeljna polazišta i preporuke o posebnom normativnom uređenju simbola, znakovlja i drugih obilježja totalitarnih režima i pokreta“. Dokument analizira povijesnu ulogu fašizma, nacizma, antifašizma i komunizma. Dokument ističe da treba zabraniti, pa i sankcionirati, javno korištenje tzv. jednoznačnih simbola kao što je Sieg heil, nacistički znak kukastog križa, nacistički znak „SS“, četnička kokarda, ustaško „U“, ustaški pozdrav „Za dom spremni“, dok one višeznačne ne treba zabranjivati, već kritički stavljati u odgovarajući povijesni kontekst. Dakle, Vijeće je zaključilo kako je pozdrav „Za dom spremni“ neustavan i zabranjen, osim u iznimnoj situaciji povezanosti s Domovinskim ratom odnosno u slučaju ustaškog pozdrava koji se nalazi u grbu HOS-a¹¹.

Javnosti najpoznatiji predmet o kojem je odlučivao Prekršajni sud, potom Visoki prekršajni sud te Ustavni i Europski sud za ljudska prava je predmet nogometaša Josipa Šimunića.

Analiza predmeta Šimunić v. Hrvatske¹²

Na nogometnoj utakmici Hrvatska protiv Islanda, nogometaš Josip Šimunić je nakon službenog završetka utakmice nogometnih reprezentacija izašao na središnji dio travnjaka, okrenuo se prema gledateljima te uzviknuo „Za dom“, na što su gledatelji odzdravili sa „Spremni“, i to je uzviknuo još naredna tri puta.

Šimunić je osuđen za prekršaj iz čl. 4. st. 1. podst. 7. Zakona o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima jer je „...nakon službenog završetka utakmice nogometnih reprezentacija (...) izašao na središnji dio travnjaka, okrenuo se prema gledateljima te uzviknuo „Za dom“, na

⁹ I. Josipović: Prekršajna odgovornost za promicanje ideologija suprotnih Ustavu Republike Hrvatske Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 645., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/368119>

¹⁰ I. Josipović: Prekršajna odgovornost za promicanje ideologija suprotnih Ustavu Republike Hrvatske Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 638., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/368119>

¹¹ I. Josipović: Prekršajna odgovornost za promicanje ideologija suprotnih Ustavu Republike Hrvatske Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 646., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/368119>

¹² ESLJP, broj zahtjeva 20373/17, Prekršajni sud u Zagrebu broj 47 PpJ-4877/13, link na pozveznicu odluke ESLJP: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-189769>

što su gledatelji odzdravili sa „Spremni“, iako svjestan da uzvik „Za dom“, uz odzdrav“ Spremni“ simbolizira službeni pozdrav za vrijeme totalitarnog režima NDH te kao takav predstavlja manifestaciju rasističke ideologije, prezir prema drugim ljudima zbog njihove vjerske i etničke pripadnosti, te trivijaliziranje žrtava zločina protiv čovječnosti, ...“.

Kasnije je i Ustavni sud ocjenjujući karakter pozdrava *Za dom spremni* u presudi od 27. siječnja 2016., istaknuo kako je “nesporna činjenica da je navedeni uzvik bez obzira na njegov prvotni hrvatski književni i pjesnički značaj korišten i kao službeni pozdrav ustaškog pokreta i totalitarnog režima NDH koji se nalazio i na svim službenim dokumentima koji je iznikao iz fašizma, temeljenog između ostalog i na rasizmu pri tome simbolizira mržnju prema ljudima drugačije vjerske i etničke pripadnosti, manifestaciju rasističke ideologije, kao i podcjenjivanje žrtava zločina protiv čovječnosti¹³”.

Europski sud za ljudska prava nije ulazio u ocjenu predstavlja li izraz „Za dom“ prekršaj koji je baziran na mržnji prema nekoj manjini a time i protivan vrijednostima koje jamči Konvencija, ali je naglasio da su domaći sudovi u ovom predmetu proveli temeljit postupak i utvrdili sve relevantne činjenice, posebice da su proveli analizu i kontekst značenja tog izraza. Domaći sudovi su utvrdili da taj izraz ima značenje i kontekst koje je upereno protiv prava koja štiti Konvencija. Podnositeljeva osuda u prekršajnom postupku predstavljala je miješanje države u njegovo pravo na slobodu izražavanja, međutim prema stavu Europskog suda to je miješanje bilo utemeljeno na zakonu (Zakonu o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima) te imalo legitiman cilj. S obzirom na navedeno, kao i činjenicu da je miješanje države bilo, po mišljenju Europskog suda, nužno u demokratskom društvu, prigovor podnositelja da mu je povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja proglasio je očito neosnovanim.

Sud je dao veliku važnost kontekstu, naime da je podnositelj zahtjeva izgovorio frazu koju je totalitarni režim koristio kao pozdrav na nogometnoj utakmici pred velikom publikom na što je publika odgovorila i to je onda učinio još četiri puta. Sud smatra da je podnositelj zahtjeva, kao poznati nogometaš i uzor mnogim ljubiteljima nogometa, trebao biti svjestan mogućeg negativnog utjecaja provokativnog skandiranja na ponašanje gledatelja i trebao imati bio suzdržan od takvog ponašanja.

Trodijelni test

Europski sud za ljudska prava, ocjenjujući uplitanje u slobodu izražavanja, koristi trodijelni test na način da analizira da li je državno uplitanje bilo zakonito, da li je imalo legitimni cilj i da li je bilo neophodno u demokratskom društvu. Prema ovim zahtjevima, svako miješanje u vršenje slobode izražavanja mora imati temelj u nacionalnom zakonu (zakonitost miješanja). Takav

¹³ Pučki pravobranitelj, Analiza: sudska praksa i propisi nedvosmisleno o pozdravu “Za dom spremni”, 2. veljače 2017. godine, dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/analiza-sudska-praksa-i-propisi-nedvosmisleno-o-pozdravu-za-dom-spremni/>

zakon ujedno mora biti "predvidljiv" i "pristupačan"¹⁴. Legitimni ciljevi za miješanje iscrpno su nabrojani u članku 10. stavak 2. EKLJP. Naime, kada nacionalni sudovi moraju ocijeniti da li je došlo do miješanja u slobodu izražavanja, nacionalni sudovi moraju identificirati vrijednost ili interes zaštićeni odgovarajućom odredbom i provjeriti je li taj interes ili vrijednost jedan od onih nabrojanih u stavku 2. Samo ako je odgovor potvrđan, sudovi mogu primijeniti tu odredbu na dotičnog pojedinca¹⁵. Kada su domaći sudovi uvjereni da legitimni cilj daje osnovu za miješanje u slobodu izražavanja, oni moraju i odlučiti je li takvo miješanje „neophodno u demokratskom društvu” tj. je li postignuta poštena ravnoteža između potrebe da se zaštiti neki legitimni interes i zaštite slobode izražavanja¹⁶. Da bi donijeli odluku prema ovom trećem zahtjevu, nacionalni sudovi moraju primijeniti načelo proporcionalnosti tako što će odgovoriti na sljedeće pitanje: "je li cilj bio proporcionalan sredstvima korištenim za postizanje tog cilja?" „Cilj“ je onaj specifični interes na koji se država poziva, kao što su „nacionalna sigurnost“, „poredak“, „moral“, „prava drugih“ itd. „Sredstvo“ je posebna mjera koja se usvaja ili provodi protiv pojedinac koji ostvaruje svoje pravo izražavanja. Na primjer, "sredstvo" može biti: osuđujuća presuda za uvredu ili klevetu; nalog za plaćanje građanske štete; zabrana protiv objavljivanja; zabrana novinarske profesije; pretraga prostorija novina; oduzimanje sredstava kojima se izražava mišljenje itd¹⁷.

Kroz praksu ESLJP iskristalizirano je niz kriterija o kojima bi suci trebali voditi računa pri procjeni gdje prestaje pravo na slobodu izražavanja, a počinje govor mržnje, tj. je li ograničenje prava na slobodu izražavanja bilo uistinu nužno i razmjerno¹⁸. U tu svrhu, koristi se šestorazredni test koji daje smjernice za prepoznavanje govora mržnje, a to su sljedeće smjernice koje uzima u obzir:

1. Sadržaj i cilj izjave;
2. Način na koji su izjave dane, tj. način njihova prijenosa;
3. Podobnost izjava da izravno ili neizravno dovedu do štetnih posljedica, odnosno vjerojatnost da će takve posljedice nastupiti;
4. Kontekst u kojem su izjave dane, uključujući postojeći obrazac diskriminacije protiv neke skupine. Izričaj koji je u nekom kontekstu neutralan može imati opasne posljedice u drugom okruženju;
5. Uloga i status govornika u društvu i publika kojoj je govor upućen;

¹⁴ Europski sud za ljudska prava, Vodič za član 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima, Sloboda izražavanja, zadnje ažurirano 31. avgusta 2020. godine, str. 30, para 58, dostupno na: <https://rm.coe.int/guide-to-art-10-final/1680a25a68>

¹⁵ Vijeće Europe, Dominika Bychawska-Siniarska, Priručnik za pravnike, Zaštita prava na slobodu izražavanja po Europskoj konvenciji o ljudskim pravima, Svibanj 2019, str. 44, dostupno na: <https://rm.coe.int/5-mne-protecting-the-right-to-foe-under-european-convention-on-human-r/16809691b1>

¹⁶ M. Munivrana Vajda, A. Šurina Marton: Gdje prestaju granice slobode izražavanja, a počinje govor mržnje?... Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str. 459., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/261534>

¹⁷ Vijeće Europe, Dominika Bychawska-Siniarska, Priručnik za pravnike, Zaštita prava na slobodu izražavanja po Europskoj konvenciji o ljudskim pravima, Svibanj 2019, str. 45, dostupno na: <https://rm.coe.int/5-mne-protecting-the-right-to-foe-under-european-convention-on-human-r/16809691b1>

¹⁸ M. Munivrana Vajda, A. Šurina Marton: Gdje prestaju granice slobode izražavanja, a počinje govor mržnje?... Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str. 460., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/261534>

6. Sankcija. Ograničenje slobode izražavanja u formi kaznene osude neizostavno zahtijeva detaljnu sudsku procjenu i nadzor¹⁹.

Uz navedene kriterije, u slučajevima negiranja genocida, odnosno međunarodnih zločina, ESLJP je uzimao u obzir još neke faktore, kao što su ne postojanje konsenzusa među državama članicama o tome predstavljaju li događaji u pitanju međunarodni zločin i postoji li potreba kažnjavanja negirajućih izjava te postoje li norme međunarodnog prava koje reguliraju predmetnu materiju²⁰.

S obzirom da za poklič "Za dom spremni" nema jedinstvene sudske prakse, policija kada pokreće postupak može potpuno samostalno odlučiti hoće li podnijeti kaznenu prijavu zbog javnog poticanja na nasilje i mržnju ili prekršajnu prijavu zbog remećenja javnog reda i mira odnosno sprječavanju nereda na športskim natjecanjima. Međutim, Kuća ljudskih prava Zagreb smatra kako nijedna demokratska država ne bi trebala praviti ustupke prema simbolima režima utemeljenih na rasizmu i netoleranciji, koji su kao takvi nespojivi s demokratskim vrijednostima utemeljenim na poštivanju ljudskih prava. Stoga, simboli odnosno zastave, grbovi i pozdravi koji evociraju simboliku NDH ne bi se uopće smjeli isticati/izvikivati u javnosti, niti njima obilježavati političko djelovanje političkih opcija²¹. Štoviše, isticanje ustaških obilježja u javnosti zbog ideologije i prakse ustaškog režima jasno nosi konotaciju govora mržnje, koji je zabranjen²².

¹⁹ M. Munivrana Vajda, A. Šurina Marton: Gdje prestaju granice slobode izražavanja, a počinje govor mržnje?... Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str. 460-463., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/261534>

²⁰ M. Munivrana Vajda, A. Šurina Marton: Gdje prestaju granice slobode izražavanja, a počinje govor mržnje?... Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str. 463., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/261534>

²¹ Kuća ljudskih prava Zagreb, Govor mržnje i neprihvatljiv govor - priručnik za političare, rujna 2016, str. 24., dostupno na: https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2017/05/govor_mrznje_vodic_final.pdf

²² I. Josipović: Prekršajna odgovornost za promicanje ideologija suprotnih Ustavu Republike Hrvatske Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 641., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/368119>